

debat anmeldelser

GRØNLAND – DEN ARKTISKE KOLONI

Hans Christian Gulløv, Peter A. Toft, Søren Thuesen, Inge Seiding, Niels H. Frandsen, Søren Rud, Ole Marquardt, Jens Heinrich og Einar Lund Jensen:

Danmark og kolonierne: Grønland – Den arktiske koloni

Gads Forlag 2017, 421 s.

Bindet *Grønland – Den arktiske koloni* fra Gads nye bogserie om dansk kolonihistorie tilbyder en samlet, illustreret og opdateret fremstilling af grønlandsk historie fra 1605-2017. Fremstillingen bringer på fortræffelig vis den danske forskning i grønlandsk historie og kolonihistorie et afgørende skridt videre. Allerede på disse indledende punkter afslører bogen, at den er ganske særlig. På den ene side er det første gang, at der udgives et oversigtsværk over den samlede og nyere grønlandske historie. I 1900-tallet kastede kyndige folk som f.eks. Louis Bobé, Finn Gad, Hother Ostermann, Poul Svestrup og Axel Kjær Sørensen sig over mere afgrænsede dele af den grønlandske historie.¹ På den anden side er det første gang, at Grønland medregnes, når et stort og veletableret forlag udgiver en bogserie om dansk kolonihistorie. Da der sidste gang blev udgivet en stor kolonihistorie i 1980, var der kun fokus på de gamle tropekolonier. Eftersom kolonitiden omfattede mere end slaveri og sukkerproduktion, så er det glædeligt, at Grønland følgelig er blevet en velintegreret del af fortællingen om dansk kolonihistorie.

Årsagen til Grønlands historiefaglige integration i den brede fortælling om dansk kolonihistorie skyldes bl.a., at Grønlands historiske og nuværende stilling har været debatteret livligt op til og efter Selvstyrets indførelse i 2009.²

---

1 Se f.eks.: Bobé: *Hans Egede og Grønland*; Gad: *Grønlands Historie*, bd. 1-3; Svestrup: *Det almindelige Handelskompagni*; Kjær Sørensen: *Danmark-Grønland*.

2 Politologen Ulrik Pram Gad leverede i 2017 en dygtig analyse af, hvordan denne debat har udspillet sig siden forrige årti, og hvordan Danmark og Grønland positionerer sig over for hinanden gennem et sindrigt spil af diplomatiske, politiske og symbolske markeringer. Pram Gad: *National Identity Politics*.

Den grønlandske selvstændighedsbevægelse har skabt øget opmærksomhed på Grønland, og det nyder forskningen nu godt af. Forholdsvist mange grønlandshistoriske artikler og bøger er blevet udgivet siden 1990'erne. F.eks. har Ole Marquardt, Birgitte Sonne, Henrik Wilhjelm, Bo Lidegaard, Jens Chr. Manniche, Hans Christian Gulløv og Søren Rud udarbejdet betydningsfulde værker omhandlende hhv. handelsnetværk og koloniale diskurser, inuitisk religion og verdensanskuelse, biografiske værker om grønlandshistoriske personligheder, konstruktion af magtsprog, materiel kultur i kolonitiden samt fremvæksten af borgerlige magtstrukturer i 1800-tallet.³ Også *temp – tidsskrift for historie* har siden 2010 lagt spalteplads til hele fire grønlandshistoriske artikler. Endelig er skandinavisk kolonialisme blevet et yndet forskningsfelt på flere nordiske universiteter såsom Linnéuniversitetet og Helsinki Universitet.⁴ I forlængelse heraf er mindst seks ph.d.-stipendier siden forrige årti blevet tilstået historikere, der arbejder med et grønlandshistorisk emne. Ph.d.-projekterne arbejder f.eks. med indsigt fra den biografiske vendings liv-værk-tid-perspektiv,⁵ Ann Laura Stolars studier i koloniale køns-, sædeligheds- og seksualitetsforhold og en kolonihistorisk variant af Michel Foucaults governmentality-analyse(r) til at åbne deres genstandsfelter.⁶

Fælles for den nyere forskning er, at den skriver sig op imod en ældre forskningstradition, der overvejende fokuserede på demografi, kompagni og økonomi.⁷ Arvesølvet bliver ikke helt bortkastet i den nyere forskning. De demografiske, kompagnielle og økonomiske perspektiver synes i flere tilfælde tværtimod at inspirere til nye indfaldsvinkler og spørgsmål, der følgelig bliver nuanceret og understøttet med indsigter fra den nationale og internationale udvikling i historiefaget. Det forhold skulle, afstemt efter pladshensynet, være nogenlunde godtgjort ud fra de nævnte eksempler.

Hvis man ønsker at skabe sig et overblik over, hvor den grønlandshistoriske forskning befinder sig i øjeblikket, så er *Grønland – Den arktiske koloni* et fremragende sted at begynde. Bogen samler mange af trådene fra den allernyeste forskning, og bag dens udgivelse står en perlerække af førende grønlandshistorikere.

Bidragyderne behandler med indsigt og overblik den periode eller det emneområde, som de har specialiseret sig indenfor. Det forhold giver nogle uovertruf-

3 Blandt talrige udgivelser fra disse forskere skal blot nævnes ganske få for overblikkets skyld. Se f.eks. Høiris og Marquardt (red.): *Fra vild til verdensborger*; Manniche: 'Sprogbeherkelse og herskersprog'; Sonne: *Worldview of the Greenlanders*; Gulløv: *From middle ages to colonial times*.

4 Se f.eks. Naum og Nordin (red.): *Scandinavian Colonialism*.

5 Heinrich: *Eske Brun*. Jf. Possing: *Ind i biografien*, 9-114.

6 Seiding: *Married to the Daughters*; Stoler: *Carnal knowledge*; Rud: *Subjektiveringsprocesser*; Rud: *Den rette blanding*; Scott: 'Colonial Governmentality'.

7 En væsentlig undtagelse er f.eks. Finn Gads værker om 1700-tallets Grønland, der har et stærkt kulturhistorisk præg imellem de demografiske, kompagnielle og økonomiske analyser. Gad: *Grønlands Historie*, bd. 1-3.

ne fordele, der sjældent er set i tidligere bøger om grønlandsk historie.⁸ Navnlig i de kapitler hvor op til fire forfattere samarbejder om at skrive, sker der en bemærkelsesværdig synergieffekt til gavn for teksten. I de første fem kapitler forekommer desuden en spændende udveksling imellem politisk historie og kulturhistorie. Herunder gives to eksempler.

For det første bliver det traditionelle fokus på demografi omformet til et fokus på de mennesker,⁹ der gemte sig bag statistikkerne, samtidig med at statistikken iboende befolkningskontrollerede potentiale ikke glemmes. Således skriver (antageligt) Inge Seiding om seksualitet og blandede ægteskaber i 1700- og 1800-tallets Grønland i kap. 2-4. Undervejs perspektiveres til dagliglivet i disse familier og seksualiteten som koloniale reguleringsobjekt (s. 90-91, 150-151, 188-192). Søren Rud (kap. 5) skriver derimod om håndteringen af den samlede befolkning "gennem forskellige symboler og symbolske handlinger" (s. 258) såsom æresstraffe og uddeling af kongekost på kongens fødselsdag.¹⁰ Det giver et flot samspil mellem et mikro- og makroniveau.

De kulturelle og politiske blik forbindes ved hjælp af den iboende biopolitiske tematik, der fremtræder klart ved kyndige beskrivelser af koloniadministrationens institutionelle opbygning og dens paradoksale endskønt nødvendige praksis med "at gennemføre noget og se gennem fingre med den manglende gennemførelse af andet" (s. 121). De økologiske og geografiske forhold i Grønland betød, at det var meget svært at styre kolonien efter lovens strenge bogstav. Derfor måtte der gøres undtagelser. Sådan var betingelserne, og det var noget, som de politiske, kirkelige og merkantile institutioner hele tiden skulle tage hensyn til, hvis de skulle få gennemslagskraft i Grønland. Dette grundlæggende forhold tilskyndede givetvis administrationen i kolonitiden til nidkært at igangsætte dybdegående registreringer (s. 106, 169). Med (formentlig) Ole Marquardts ord så havde "KGH [Den Kongelige Grønlandske Handel], som generelt registrerede mangt og meget om både den danske og grønlandske befolkning [...] specielt mange informationer om sine ansatte og deres familier" (s. 190). Dette forhold muliggør, at der igennem hele bogen, fint i tråd med den klassiske Grønland-personalia og den nyere biografiske vending, kan udfoldes forskellige livshistorier til at belyse alt fra livet i blandingsbefolkningen til udfordringerne som kateket (s. 148 og 189). Med andre ord tillader kilderne at foretage en op- og nedskalering, hvor det virker mest fordelagtigt. De muligheder bliver kompetent udnyttet i samtlige kapitler.

Og for det andet bliver materiel kultur flere steder inddraget til at belyse forhold ved den førkoloniale og koloniale periode, som der enten kun findes få kil-

8 En væsentlig undtagelse er Høiris og Marquart (red.): *Fra vild til verdensborger*.

9 Et af de mere frygtindgydende personalistiske arbejder er Hother Ostermanns *Danskere paa Grønland: 1721-1814* og *Nordmænd paa Grønland: 1721-1814* (bd. 1-2) med indgående kendskab til de fleste dansk-norske, der opholdt sig i Grønland henover den anførte periode.

10 For mere om 'kongekost' se Mølholm Olesen: 'Da kongekost blev indført'.

der til, eller som kan nuanceres betragteligt ved brug heraf. Såvel arkæologiske fund (s. 153) som grønlanderbøger (s. 156-159), der var en detaljeret optegnelse over grønlanderens køb og salg i kolonibyens eller udstedets butik, bruges til at vise dagligliv og forbrug nede på det mikroskopiske plan. Brugen af arkæologiske fund i formidlingen af grønlandsk historie udgør et sjældent og frugtbart indslag, mens brugen af de detaljerede grønlanderbøger stort set giver de samme muligheder for mikrohistorisk nedskalering, som bl.a. Mikkel Venborg Pedersen med fordel har gjort med sit kildemateriale i sin forskning.¹¹

Fortællingen om forbrugsvaner er ikke alene spændende i et nyere kulturhistorisk perspektiv, men er også vigtig i forhold til formidlingen af politisk historie i Grønland. I april 1782 udsendtes en instruks, der meget præcist betegnes som "Kolonigrønlands grundlov", fordi den regulerede livet i dybden på mange punkter, og den var mere eller mindre gældende indtil Grønlandslovene af 1950 (s. 110). Selv om der forekom dispensationer i forhold til instruksen (s. 121), så anviste den "hver gang det forekom relevant [...], at grønlanderne ikke måtte forvænes med europæiske varer" (s. 118). Det bagvedliggende ræsonnement var hensynet til fangstens drift, som bedst, mente kolonimagten, kunne opretholdes ved, at grønlanderne forblev ved deres gamle levevis. Alligevel fik livet, på trods af den institutionelle kamp imod et europæisk forbrugsmønster blandt grønlanderne, "en halveuropæisk karakter med varettyper som kaffe og lavendelvand" (s. 188). Efterspørgslen pressede kolonimagten til at gradbøje principperne, og derfor blev f.eks. kaffen frigivet allerede i 1804, mens spiritus lejlighedsvist blev udskænket, men først løbende frigivet fra 1950'erne.

Eksemplerne viser udmærket det fine samspil mellem kulturhistorie og politisk historie, der bestyrker og kendetegner de første fem kapitler. I de sidste kapitler (kap. 6-8) sker der et kursskifte. Den frugtbare interaktion mellem kulturhistorie og politisk historie synes at vige for et snævrere fokus på politisk historie. Og det sker endda ikke uden visse faldgruber. På den ene side forårsages ensidigheden givetvis af, at forfatterskaren ikke længere består af en blanding mellem kulturhistorikere og politiske historikere som i de øvrige kapitler. Og på den anden side bliver fremstillingen flere steder lettere indforstået og fejlbehæftet. Lad os tage et par eksempler.

Kapitel 6 handler om Anden Verdenskrig og afkoloniseringen. Kapitlet er skrevet af Jens Heinrich, der i sin ph.d.-afhandling netop behandlede dette emneområde med et biografisk fokus på Eske Brun. Eske Brun var den første landsfoged,¹² der i 1941 fik samlet hele den administrative myndighed i Grønland under sig. Et radikalt nybrud. Han blev senere vicedirektør i Grønlands Styrelse, og blev fra

11 F.eks. Venborg Pedersen: *Luksus*.

12 Grønlands to landsfogeder var i årene 1925-50 de øverste embedsmænd i hhv. Nord- og Sydgrønland. I perioden 1782-1925 blev de to landsdele styret af to inspektører.

1950 departementschef.¹³ Brun var altså en vigtig mand i/for datidens Grønland. Alligevel benævnes han kun som enlandsfoged én gang – endda i en bisætning (s. 296). Det eneste umiddelbare tidspunkt, det står nogenlunde klart, at der skete noget bemærkelsesværdigt med administrationen under krigen, er, når der skrives, at "På mødet i 1941 overtog landsfoged Brun formandskabet fra Svane, der kort forinden var rejst til USA" (s. 299). Blev han enlandsfoged her, og hvorfor nævntes det ikke allerede flere sider bagud (s. 296 vs. 299)? Derudover optræder navne og titler uden nogen forudgående præsentation. Således omtales en forholdsvis vigtig amerikansk konsul alene ved sit efternavn for aldrig at blive nævnt igen (s. 287), og P. H. Lundsteen bliver pludselig udpeget til landshøvding (s. 316) uden, at der forklares, hvorfor dette nye og centraliserende embede blev skabt. Endelig behandles afkoloniseringen med ordene: "Efter pres fra blandt andet USA og Frankrig blev Grønland imidlertid kategoriseret som et ikke-selvstyrende område [en koloni efter FN's bestemmelser], og Danmark blev fra 1947 pålagt at indsende rapporter over udviklingen i Grønland" (s. 308).

Det er vist en frisk udlægning. I 1946 udsendte FN en skrivelse til samtlige medlemslande med forespørgsel om, de besad kolonier. Der var ikke noget direkte pres fra hverken USA eller Frankrig, hvilket talrige udenrigsministerielle kilder afslører.¹⁴ Disse kilder er blevet brugt i hovedparten af den øvrige forskning, og derfor burde de nok være blevet konsulteret mere indgående. Ja, Frankrig ville endda nok helst undgå, at Danmark kom med, fordi verden havde et mere positivt syn på Danmarks koloniadministration, og det kunne netop skade Frankrigs interesser. Danmark mente tværtimod ikke, at det i længden var muligt at uddrage sig opmærksomhed, og derfor anmeldtes Grønland som en koloni. Da Danmark endelig besluttede sig, var landet, ligesom alle andre kolonimagter, forpligtet til at sende neutrale rapporter til FN.¹⁵ I bogen, navnlig gennem citatet, fremstår det derimod som om, der fra begyndelsen var et overvældende pres imod Danmark fra alle sider, men det var der egentlig ikke. Der var ikke tale om "det danske åg" (s. 309), som rigets oversøiske indbyggere og verdens lande higede efter at ophæve. Tværtimod ønskede de fleste parter at vedligeholde forbindelsen, endskønt den af storpolitiske årsager i begyndelsen af 1950'erne ikke længere kunne være af kolonial karakter.

Kapitel 7 og 8 er overvejende gode kapitler, der behændigt og smidigt introducerer til den igangværende udvikling i Grønland. Selv om det kulturelle gerne ses gennem en politisk prisme (s. 358), opstår der alligevel en lille smule af de tidligere kapitlers givtige udveksling mellem kulturhistorie og politisk historie.

---

13 Heinrich, 69-266.

14 Se især: Rigsarkivet, Udenrigsministeriets arkiv: UM.119.M2a, pk. I-VI, 1946-54; UM.119.M2b, pk. I-II.

15 Se f.eks.: Møhlholm Olesen: 'Et helligt hverv', 159-174; Beukel et al.: *Afvikling*; Kjær Sørensen: *Danmark-Grønland*, 118-142.

Alligevel indtager den politiske historie ligesom i kap. 6 forrang i fremstillingen. Med introduktionen af det grønlandske partisystem fra 1970'erne og frem til i dag, med løbende udbrud fra eksisterende partidannelser og deslige, gives tilmed en flot introduktion til nutidens politiske landskab i Grønland (s. 376-381). Alligevel kunne forståelsen af dynamikkerne bag de politiske udviklingslinjer være nuanceret en smule, hvis forfatterne f.eks. havde omtalt de systemiske faktorer i Grønland, der gør, at valgsystemet præges af stor volatilitet (vælgerudsving). Det forhold skyldes bl.a., at det grønlandske vælgerkorps er mere sags- end partipolitisk orienteret. Gennemsnitligt skiftede 17,6 pct. af vælgerne parti ved de grønlandske landtingsvalg mellem 2002-14. Volatiliteten kom helt op på ca. 22,5 pct. ved valgene i 2009 og 2013, da selvstændighed var på dagsordenen. Til sammenligning rykkede 17,1 pct. af vælgerne sig ved det definatoriske danske jordskredsvalg i 1973. En præsentation af valgsystemets karaktertræk kunne have bidraget positivt til forståelsen af de bagvedliggende politiske dynamikker i årene omkring Selvstyrets indførelse. Lidt i forlængelse heraf kan det siges at være problematisk, at Jens Heinrich, der har siddet i Forsoningskommissionen,¹⁶ hovedet får mulighed til at bidrage til et kapitel, der uden et kritisk komma netop behandler kommissionens ellers omdiskuterede arbejde (s. 416-417). Kommissionens arbejde var omdiskuteret, fordi dens nedsættelse blev foretaget af den stærkt selvstændighedssøgende landsstyreformand Aleqa Hammond (r. 2013-14), der ønskede at positionere sig politisk ved at lægge afstand til kolonitiden. Derfor kan kommissionens arbejde siges at være en del af et politisk projekt. Her ville et mere udenforstående blik på processen givetvis have tonet fremstillingen i en mere nuanceret retning.

Samlet set er *Grønland – Den arktiske koloni* en rigtig fin bog, der fanger bredden og dybden i den igangværende grønlandshistoriske forskning. Alle kapitlerne øser uden undtagelse generøst af en viden, der imponerer. Hvad enten læseren har en forkærlighed for kulturhistorie, politisk historie eller begge dele i skønnsom forening, så bliver vedkommende sjældent skuffet. Jovist, der er udfordringer hist og pist. Men ærlig talt gør det oftest ikke noget. Alle forfattere behersker uden undtagelse deres stof, og hovedparten formidler forbilledligt. Helhedsindtrykket er altså meget godt. Derfor medgives værket de varmeste og venligste anbefalinger til alle, der gerne vil lære mere om et ofte stedmoderligt behandlet kapitel i dansk kolonihistorie.

LITTERATUR

Kilder

Rigsarkivet, Udenrigsministeriets arkiv: UM119.M2a, pk. I-VI.

Rigsarkivet, Udenrigsministeriets arkiv: UM119.M2b, pk. I-II.

---

¹⁶ Kommissionen kan siges at være et barn af den selvstændighedssøgende politik.

Litteratur

- Bobé, Louis: *Hans Egede og Grønland*, København: Bogtrykkeriet Bianco Luno, 1941.
- Gad, Finn: *Grønlands Historie 1700-1782 (bd. 1)*, København: Gads Forlag, 1969.
- Gad, Finn: *Grønlands Historie 1700-1782 (bd. 2)*, København: Gads Forlag, 1969.
- Gad, Finn: *Grønlands Historie 1782-1808*, København: Gads Forlag, 1976.
- Gulløv, Hans Christian: *From middle ages to colonial times – Archaeological and ethnohistorical studies of the Thule culture in South West Greenland 1300-1800 AD*, København: Meddelelser om Grønland, Man & Society 23, 1997.
- Heinrich, Jens: *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse*, Nuuk: Forlaget Atuagkat, 2012.
- Høiris, Ole og Ole Marquardt (red.): *Fra vild til verdensborger – grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2011.
- Kjær Sørensen, Axel: *Danmark-Grønland i det 20. århundrede – En historisk oversigt*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1983.
- Manniche, Hans Christian: 'Sprogbeherskelse og herskersprog: om sprog og kolonialisme i Grønland i 1800-tallet', Aarhus: Arbejdsrapporter, Historisk Institut, Aarhus Universitet, 2003.
- Møhlholm Olesen, Simon: 'Et helligt hverv – Grønlands afkolonisering 1945-54', *temp – tidsskrift for historie*, 13, 2016, 152-176.
- Møhlholm Olesen, Simon: 'Da kongekost blev indført i Grønland', *Siden Saxo*, 3, 2016, 4-15.
- Naum, Magdalena og Jonas M. Nordin (red.): *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity – Small Time Agents in a Global Arena*, New York: Springer, 2013.
- Ostermann, Hother: *Nordmænd paa Grønland 1721-1814 (bd. 1)*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1940.
- Ostermann, Hother: *Nordmænd paa Grønland 1721-1814 (bd. 2)*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1940.
- Ostermann, Hother: *Danske i Grønland i det 18. århundrede*, København: Nyt Nordisk Forlag, 1945.
- Pram Gad, Ulrik: *National Identity Politics and Postcolonial Sovereignty Games – Greenland, Denmark, and the European Union*, København: Museum Tusulanum Press, 2017.
- Passing, Birgitte: *Ind i biografien*, København: Gyldendal, 2015.
- Rud, Søren: *Subjektiveringsprocesser i metropol og koloni. København og Grønland i 1800-tallet*, København: Københavns Universitet, ph.d.-afhandling, 2010.
- Rud, Søren: *Den rette blanding – Oprindelighed og ledelse i 1800-tallets Grønland*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2017.
- Scott, David: 'Colonial governmentality', *Social Text*, 43, 1995, 191-220.
- Seiding, Inge Høst: *Married to the daughters of the country*, Nuuk: Illisimatusarfik, upubliceret ph.d.-afhandling, 2012.
- Sonne, Birgitte: *Worldview of the Greenlanders – An Inuit Arctic Perspective*, Fairbanks: University of Alaska Press, 2017.
- Stoler, Ann Laura: *Carnal Knowledge and Imperial Power – Race and the intimate in colonial rule*, Berkeley og Los Angeles: University of California Press, 2002/2010.
- Sveistrup, P. P.: *Det almindelige Handelskompagni 1747-1774: med særligt Henblik paa dets Virksomhed i Grønland*, København: C. A. Reitzels Forlag, 1943.
- Venborg Pedersen, Mikkel: *Luksus – Forbrug og kolonier i Danmark i det 18. århundrede*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2015.
- Beukel, Erik et al.: *Afvikling af Grønlands kolonistatus*, København: DIIS, 2007.

SIMON MØLHOLM OLESEN

PH.D.-STIPENDIAT

INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND

AARHUS UNIVERSITET

HISSMO@CAS.AU.DK